

Kiaho'omana'o Kai Aupuni 'o PAPAĀNAUMOKUĀKEA

Ua pa'a nā inoa kahiko*

Mai kahiko mai, ua ho'opa'a ia nā inoa moku no kēia pae 'āina ma ka mo'olelo a me nā mele ko'ihonua, a 'o kekahi o nā moku, ua pa'a ka inoa, a ua pōina kōna wahi i kōnaka.

— Puakea Nogelmeier (1995)

I mea e ho'ihō'i 'ia mai ai ia 'ike kuluma o ka wā ma mua, aia ma lalo iho nei ka hō'ili'ilina o nā inoa Hawai'i o nā mokupuni a me nā moku kua'au Papahānaumokuākea. 'Oiai ua nui ka po'e i pōina i kēia mau wahi pana, 'a'ole i nalowale nā inoa.

www.papahanaumokuakea.gov

Hōlanikū, Mokupāpapa (Moku Kua'au 'o Kure)

'O Hōlanikū, ka "ho'opuka 'ana mai i ka lani," he inoa kū kahī i pili i ka Moku Kua'au 'o Kure i ka palena o ka pae 'āina. Ho'ohana 'ia ia inoa ma nā 'ano pō'aiapili he nui e wehewehe ana i ka 'āina no laila mai nā akua e la'a me Kāne, Kanaloa, Nāmakaokaha'i, a me Walinu'u. 'O ka mana'o hāiki o Mokupāpapa, 'o ia ka "mokupuni pālahalaha," i kapa 'ia ai ka Moku Kua'au 'o Kure e nā luna Aupuni Hawai'i o ke kenekulia 19, i ka Mō'i Kalākaua ho'ouana 'ana i 'elele e "ho'omalū kūhelu" aku.

Kuaihelani, Pihemanu (Moku Kua'au 'o Midway)

'O Kuaihelani, 'o ia ka "iwi kuamo'o o ka lani" i ka mana'o o kekahi po'e, a he pili i ka moku io kikilo loa e lana ana i ka lewa lani ma muli paha o nā kai kohola, e like me ko Midway, e 'ike 'ia ai ke aka i ka lani. 'O Pihemanu, 'o ia ka "leo kuwā o nā manu" he mau miliona e hauwala'au ana i ka hiki 'ana mai i kēia moku kua'au i kēlā makahiki kēia makahiki.

Manawai, Holoikaua (Moku Kua'au 'o Pearl me Hermes)

'O Manawai, 'o ia paha ka "pelu 'ana i loko" ma ke ki'ina pili 'uhane e 'imi ai ke kanaka i ka 'uhane 'oia'i'o pau 'ole i loko ona. 'O kekahi mana'o, 'o ia ke kahawai. He "wailua" nō ho'i ka wai e ola ai ko ke ao ma ke kino a me ka 'uhane pū. 'O Holoikaua a 'Ilioholoikaua paha kekahi inoa o ia moku kua'au ma muli o nā sila Hawai'i e ho'omaha ma laila.

Kapou, Papa'āpoho (Moku 'o Lisianski)

'O Kapou, 'o ia paha ke ānuenuē kūha'o i like me ka pou e pi'i pololei a'e ana mai ka 'āina i nā ao. He hō'ike 'ano 'o Papa'āpoho no ia 'āina pālahalaha me ka poho i loko.

Hōlanikū

Kuaihelani

Manawai

Kapou

Kamole

Kamokuokamohoali'i

'Ōnūnui, 'Ōnūiki

Mokumanamana

Lalo

Nihoa

Unuhi 'ia e Kalena Silva ma lalo o Ka Haka 'Ula o Ke'elikōlani ma ka hana alu like me NOAA.

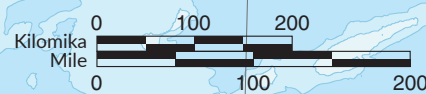
*Kūmole

Nogelmeier, P. (Dekemapa 1995). He mau inoa kahiko paha i nalo a hoea hou mai? [Ancient names that have disappeared and been recovered?] *Ka 'Āha'i 'Ōlelo*, Puke VIII:III.

Kikilo, Kekuewa. "Rebirth of an Archipelago: Sustaining a Hawaiian Cultural Identity for People and Homeland." Honolulu: Nā Kula 'o Kamehameha, 2010. Pa'i 'ia.

Kimura, L.L. 1998. Hawaiian names for the Northwestern Hawaiian Islands, Page 27 in S.P. Juvik and J.O. Juvik (eds.), *Atlas of Hawai'i*, 3rd ed. University of Hawai'i Press, Honolulu.

Rauzon, Mark J. 2001. *Isles of Refuge: Wildlife and History of the Northwestern Hawaiian Islands*. University of Hawai'i Press, Honolulu.

Kamole, Kauō (Moku 'o Laysan)

'O Kamole, 'o ia nō paha ke 'a'a i ka honua e ho'okolokolo ai ke kanaka i ke kumu kupuna o kona kū'auhau. 'O Kamole, he hō'ike pū nō paha 'o ia moku ka paena wa'a 'ano nui mua a hala nā Hāpapa 'o French Frigate i ka holo 'ana i ka 'ākau komohana. 'O Kauō, 'o ia ka "hua manu" i pili i ka hi'ona o ka moku a me ka nui o nā manu kai e ho'opūnana ma laila.

Kamokuokamohoali'i, Ko'anako'a, Nalukākala ('Āpapa 'o Maro)

'O Kamokuokamohoali'i, 'o ia ka moku o ia kaikunāne akua manō o Pele. He pili ia inoa i ka nui a lehulehu o nā manō ma ia 'Āpapa 'o Maro, ua 'oi loa a'e i ko nā kai 'ē a'e o ke Kiaho'omana'o. 'O Ko'anako'a, he pili i ke ko'a laulaha nui o ia 'āpapa. 'O Nalukākala, 'o ia ka nalu loloa e po'i ana a hu'ahu'a i ka 'āpapa.

'Ōnūnui, 'Ōnūiki, Pūhāhonu (Moku 'Ou 'o Gardner)

'O 'Ōnūnui me 'Ōnūiki, 'o ia ka pu'u nui a me ka li'ili'i o nā Moku 'Ou 'o Gardner. Ua pili nō paha i ka mana'o o Ununui, he 'ano kuahu pōhaku nui i ho'ohana 'ia no ka ho'ohā'ule 'ana i ka ua mai ka 'ākau komohana. 'O Pūhāhonu, he pili i ka 'ou wale 'ana a'e o ia mau moku pōhaku 'elua, e like me ke aea 'ana a'e o ke po'o a me ke kuapo'i o ka honu no ka hanu'ana.

Lalo, Kānemiloha'i, Mokupāpapa (Nā Hāpapa 'o French Frigate)

Ma waho a'e o ka mana'o ma'amau o "lalo" 'o ia ka 'eko'a o "luna," 'o kekahi mana'o o "lalo" 'o ia ka 'ao'ao Kona a komohana paha o ka mokupuni. Ua pili 'o lalo i kahi o ka pō a me nā 'āina kūpuna kahi i noho ai "nā 'uhane akua." Ua pili nō ho'i ka inoa 'o Lalo i nā moku pāha'aha'a i luma'i hapa 'ia ma lalo o ka 'ili kai, he moku kua'au nō. Ua komo ka inoa 'o Mokupāpapa ma nā mele kahiko, he moku a mau moku paha i ka 'ākau komohana o Ni'ihau. 'O ka moku o ia 'ano i kokoke loa, 'o ia Nā Hāpapa 'o French Frigate, he moku kua'au 'āpapa, he mau pu'u one, a me ka Moku 'Ou 'o La Pérouse. Wahi a kahiko, ua waiho 'o Pele i kekahi o kōna mau kaikunāne, ia Kānemiloha'i, i laila i kia'i ma kāna huaka'i mua 'ana mai Tahiti i Hawai'i nei.

Mokumanamana, Kamokumanamana, Hā'ena (Moku 'o Necker)

Mana'o kekahi po'e he pili ka mana'o o Mokumanamana i ke 'ano manamana a 'ou'ou paha o ka hi'ohi'ona 'āina, a he mana'o pili 'i'o nō. 'O ka po'e na'e i kilo i ko ia moku mau kahua mo'mehehu a ho'omana, ua nui lākou i mana'o he pili ka inoa i ka mana 'uhane ma muli o nā ahu he 33 ka nui ma ke kua o ka moku a ma muli ho'i o kona mau hō'ailona o ke ola me ka make. 'O Hā'ena, he wela okooko kekahi mana'o ona, ua pili paha i kekahi 'ano kapu nui a 'ano la'a paha o ia moku. Aia 'o Hanakeaumoe (i kapa pū 'ia 'o "Shark's Bay" ma ka 'ōlelo Pelekānia) i ka moku. 'O "Hana" ke kai kū'ono, a 'o "aumoe" 'o ia ia manawa o ka pō e "au" komo ai ka 'uhane i ka "moe" kau a ho'oiho. He pili nō paha i ka 'ōlelo kaulana, "Ke Ala Polohiwa a Kāne," 'o ia ke ala i ka 'ao'ao mau o ka honua nei.

Nihoa, Nihoa-Kuhikuhipu'uone, Moku Manu (Moku 'o Nihoa)

He pili ka mana'o o Nihoa i ka nihoniho a wanawana o ka lau pali o ia moku ke nānā aku. Ma kekahi mau mele kahiko, komo pū 'o Kuhikuhipu'uone no nā kāhuna i akamai i ke kūkulu heiau 'ana. Ua kapa pū 'ia ia moku 'o Moku Manu no ka nui loa o nā 'ua'u a me nā noiō kōhā ma laila. 'O Hanaka'ie'ie ke kai kū'ono nui loa o nā Mokupuni 'Ākau Komohana o Hawai'i i kapa 'ia 'o Adams Bay ma ka 'ōlelo Pelekānia. He pili ka mana'o o Hanaka'ie'ie i ka pi'i me ke emi 'ana o ke kai e 'ulupū ana i ia kai kū'ono a holo puni i ka moku.

175°H 180° 175°K 170°K 165°K 160°K 155°K

35°A

30°A

25°A

20°A